

Яременко М. В.

«КИЕВСКАЯ АКАДЕМИЯ, ПО НАЗНАЧЕНИЮ СВОЕМУ ДЛЯ ДУХОВЕНСТВА...»? (КОНТИНГЕНТ МОГИЛЯНСЬКИХ СПУДЕЇВ У XVIII СТ.)

У статті проаналізовано припущення дослідників історії Києво-Могилянської академії про те, що серед її вихованців у другій половині XVIII ст. стало менше представників світських станів і більше студентів з родин духовенства. Автор аргументовано доводить, що відсоткове представництво лаїків скорочувалося за рахунок зростання загальної кількості спудеїв, проте чисельні показники не зазнавали різких змін.

Ключові слова: Києво-Могилянська академія, студенти, соціальні стани, Київ, освіта.

Історики XIX – початку XX ст. звертали увагу на пропорційне співвідношення світських та духовних вихованців Академії. Залучаючи відому на той час статистику, вони наголошували на збільшенні у другій половині XVIII ст. у стінах навчального закладу кількості синів священно- і церковнослужителів та зменшенні відсотка представників інших станів. Наприклад, В. Серебреников твердив, що «Киевская академия во второй половине XVIII в., как и в предыдущее время, является общесловным учебным заведением. Однако, под влиянием, с одной стороны, намерений правительства, желавшего видеть в духовных школах детей одних священно-церковно-служителей, с другой – отлива светских воспитанников со второй половины XVIII в. в умножившиеся тогда учебные заведения, особенно в московский университет, в Киевской академии заметно постепенное увеличения числа детей лиц духовных в сравнении с светскими» [11, с. 197].

Микола Петров також вказував, що у 1760-х рр. «значительно уменьшается против прежнего» число студентів зі світських станів [2, с. XXV]. Згодом про «значні зміни» у співвідношенні світського та духовного сегментів вихованців Академії у другій половині XVIII ст. на користь другого, зокрема через відхід дітей старшини та дворян в інші навчальні заклади, писав протоієрей Федір Тітов [12, с. 294–296].

Фіксуючи збільшення частки вихідців із родин духовенства серед могилянських «академіків», тогочасні дослідники, однак, не апелювали до цього факту як аргументу на користь твердження про перетворення Київських Атен на суто духовний навчальний заклад: на той час ніхто з них не підважував його тісного зв'язку з Церквою. До того ж згадані історики не сумнівалися

у тому, що Могилянські школи не було закрито 1817 р. – для них вони й далі існували в іпостасі Київської духовної академії (КДА). Тому й не було потреби зайвий раз на основі такого «дрібного факту» доводити еволюційний розвиток навчального закладу у вищий суто духовний освітній осередок.

Метою цієї статті є аналіз складу студентів Могилянської академії, які походили зі світських родин та сімей духовенства. Такий розгляд дасть змогу оцінити твердження дослідників про поступове перетворення у другій половині XVIII ст. «київських латинських шкіл» на заклад, призначений переважно для освіти священницьких синів.

Утім, від кінця XIX, а особливо на початку XX ст. з'являється (щоправда, радше на рівні популярному та науково-популярному, а не суто науковому) інакше сприйняття історії Могилянської академії. Цей навчальний заклад почали відокремлювати від КДА, причому розмежування проводили, зокрема, у площині протиставлення світського (а також загальностанового, прогресивного, корисного) характеру першої школи та духовного (схоластичного, антиукраїнського, клерикального) – другої. Цікаво, що до встановлення чіткого вододілу – 1817 р. – прийшли не відразу, тож можна зустріти репліки про зміну характеру Академії навіть у першій половині XVIII ст. Інакше потрактування історії Могилянських Афін з'явилося у представників української інтелігенції, а також учених, активно заангажованих до українського руху, як-от в Івана Нечуя-Левицького у творі «Хмари», низці нарисів Івана Франка чи «Історії України-Русі» Миколи Аркаса [23, с. 114–117]. Наведу лише один приклад, де автор зачіпає, до речі, питання зміни студентського контингенту.

Михайло Грушевський, батько якого навчався у КДА (1855–1859 рр.), як відомо, не довів фундаментальну «Історію України-Руси» до XVIII ст., проте писав про той час у популярних текстах. Так, в «Ілюстрованій історії України», що її автор «хотів <...> дати громадянству нашому <...> написано легко і приступно», перебування на престолі митрополита Рафаїла Заборовського (1731–1747 рр.) названо «часами останнього розцвіту київської академії». Грушевський зазначав, що хоча заклад і слугував «вищою школою для світського громадянства», та разом з тим мав богословський характер, а наука «опирала ся на давніх схолястичних методах, для того часу перестарілих і не цікавих і не йшла за поступами сучасної європейської науки», стаючи «все більше спеціально-духовною школою, де хлопці вчили ся на попів, а культурного значіння вона [Академія – М. Я.] вже не мала». Через цю обставину «українське громадянство» почало віддавати своїх дітей у «світські школи» та клопотатися відкриттям в Україні університетів [4, с. 3, 286, 427–428].

Протиставлення двох навчальних закладів, що функціонували на тій самій території, пришлося у XX ст., тож часом доводилося коментувати, чому у «світській» Києво-Могилянській академії серед вихованців у другій половині XVIII ст. переважали священницькі діти. Зоя Хижняк давала таке роз'яснення: «Кількість студентів духовного походження у другій половині XVIII ст. зросла. Однак це зовсім не означало, що Академія перетворилася в духовний заклад. Її навчальні програми не змінилися, і студенти, в тому числі діти священників, як і раніше, могли вільно обирати собі фах» [13, с. 139].

Слід зазначити, що потрактування київських «латинських шкіл» як закладу, де у другій половині XVIII ст. навчалися переважно попівські діти з метою згодом самим поповнити лави духовенства, не є «відкриттям» історіографії. Ще сучасники – переважно незадоволені тогочасними навчальними осередками представники соціальних верхів – вказували на зміну характеру Академії. Висловлюючись за створення інакших освітніх установ, козацька старшина стверджувала, що лівобережні «латинські школи» придатні лише для духовенства (згадані ініціативи старшини та їх обґрунтування добре представлені у шляхетських наказах до Законодавчої комісії 1760-х рр.). Не перевантажуючи текст цитатами, наведу лише дві репліки індивідуального, а не колективного характеру.

Так, Григорій Винський, майбутній військовий родом із Чернігівщини, який студіював у Києві впродовж п'яти років (до середини 1768 р.),

у своїх більше ніж стосторінкових спогадах, лаконічно згадуючи про студентські роки, зазначав: «Киевская академия, по назначению своему для духовенства, пеклась наиболее образоватъ людей в сие звание» [3, с. 13]. Вихованець Гальського, Лейденського та Стразбурзького університетів, автор «Черниговского наместничества топографического описания...» Опанас Шафонський, пишучи у середині 1780-х рр. про київські, чернігівські та переяславські «школи», згадав, що раніше у них навчалися «самых почтеннейших дети», проте «ныне, по неимению порядочных гимназий и университетов, достаточные дворяне содержат учителями иноземцев, а другие отдают в Москве, Петербурге и других местах в училища, в кадетские разные корпусы, а некоторые посылают в чужие края, так что уже в малороссийских латинских школах одни почти поповския и другия церковническия дети учатся» [22, с. 35].

Зрештою, 1764 р. в самій Академії заявляли, що в її стінах «ныне весьма малое число имеется» саме дітей «разных господ» [2, с. 108]. До того ж чада останніх, як свідчили у навчальному закладі, досить вибірково підходили до навчальної програми і студіювали лише те, що вважали необхідним для їхніх життєвих планів: «Многие из них не для латинского, но единственно для немецкого и французского языков в Академию приезжают, почему некоторые из них латинскому языку и не обучались» [2, с. 68].

Я не торкатимуся питання, була Києво-Могилянська академія «світським» чи «духовним» навчальним закладом, адже намагання «увібгати» ранньомодерну школу у котрусь із цих ніш не зовсім коректне: дисциплінарне розрізнення освіти та спеціалізація навчальних установ у Російській імперії прийшли згодом, а у другій половині XVIII ст. можна говорити хіба про «процес» чи «еволюцію». Натомість цікаво з'ясувати, чи справді в Києві зменшувалася кількість студентів зі світських станів. Адже заяви старшини про потребу засновувати нові школи, як показує приклад Переяславського колегіуму 1760-х рр., не означали ігнорування того закладу, який уже існував. Під переяславськими шляхетськими клопотаннями 1767 р. до Законодавчої комісії, у яких просили заснувати у Переяславі університет, «яко сей город не последний между малороссийскими первейшими городами» [9, с. 40], стояли підписи місцевої старшини, діти якої у той самий час студіювали у місцевому колегіумі [24, с. 20–21]. Сини козацької верхівки також фігурували серед могилянських студентів у другій половині XVIII ст.

Цікаві спостереження над змінами спудейського контингенту українських православних колегіумів у XVIII ст. не так давно зробила Людмила Посохова. Детальний аналіз статистичних даних про світських та духовних делегатів у цих навчальних закладах дав дослідниці змогу зауважити, що кількість поповичів у колегіумах таки зростала, проте не на тлі спадання кількості представників інших станів. Можна вести мову про успішність зусиль церковної влади, спрямованих на примусову освіту підпічних, проте не про занепад охоти до науки серед лаїків, число яких мінялося незначною мірою. Отже, якщо брати до уваги відсоткові співвідношення, то на тлі збільшення загальної кількості студентів відсоток світських вихованців справді меншатиме. Проте якщо аналізувати числа, до кінця XVIII ст. кількість лаїків не зменшувалася [10, с. 202–203].

Далі спробую саме під таким кутом зору поглянути на динаміку співвідношень двох груп могилянських студентів. Для цього ще раз звернуся до статистики, до якої апелюють історики від XIX ст. Наразі представляю якнайповніші дані, залучивши підсумкову кількісну інформацію із опублікованих та архівних щорічних реєстрів вихованців. Логічно було б обмежити аналіз 1780-ми роками, наприкінці яких в Україні (зокрема у Києві) з'явилися конкуренти старих «латинських шкіл» – головні народні училища, куди могли податися представники світських станів. Проте оскільки між 1779/1780 та 1790/1791 н. р. річних переліків могилянських студентів виявити не вдалося, то останнім узятим до уваги якраз і буде список вихованців 1779/1780 н. р.

Головний контингент студентів духовного «відомства» становили поповичі. Дияконських дітей налічувалося у десятки разів менше, і не тому, що цій групі священнослужителів не належало відправляти дітей «заправлятися» наукою. Річ у тім, що на українських парафіях, як вказували дослідники ще у XIX ст., наявність диякона вважали ознакою своєрідного шикунства [8, с. 397]. Позаяк жодних специфічних церковних чи богослужбових функцій ця група не виконувала, то громади й не вважали за необхідне витрачатися додатково на їх утримання, хіба там, де хотіли, аби церковні служби виглядали урочистішими. Для прикладу, на 1770 р. у Київській митрополії служив 1841 парафіяльний священник і лише 169 дияконів [15, арк. 160].

Укладачі спудейських відомостей, у яких мали поіменно фіксувати лише представників священно- та церковнослужительських сімей, вносили до них також дяківських, паламарських,

а інколи й ктиторських дітей та синів поповичів, себто онуків священників (у таблиці вони об'єднані у групу «інші»). Всі ці категорії були в Академії вельми нечисленними, а їх належність до духовного «відомства» упродовж XVIII ст. не завжди була явною. Про несформоване сприйняття церковнослужителів як представників духовного стану інформують, наприклад, сповідні розписи Київської та Переяславської єпархій XVIII ст., в яких дяки, паламарі та псаломщики значаться то як духовні особи, то як військові [5, с. 12]. У відомості переяславських колегіантів 1766 р. священницьких та дияконських дітей зафіксовано за церковним адміністративно-територіальним поділом, себто – син такого-то з єпархії такої-то. Натомість походження дяківських синів локалізовано за полковим устроєм [24, с. 17]. Опосередковано ця фіксація вказує на відсутність розуміння цілковитої належності церковнослужителів до духовного стану. Зрештою, подеколи сумніви у зарахуванні до духовного «відомства» того чи того студента виникали, можна припустити, й у могилянських викладачів. Скажімо, у реєстрі за 1776/1777 н. р. фігурує 792 вихованці, серед них – три ієрейські внуки, проте у підсумкову відомість внесено лише 789 осіб. Очевидно, тут вирішили на дітей поповичів не зважати [20, арк. 3–28].

Статистичні дані про походження киево-могилянських студентів загалом підтверджують висновки Посохової, зроблені на основі вивчення даних Харківського, Переяславського і Чернігівського колегіумів. У відсотковому відношенні число представників світських станів в Академії від кінця 1730-х рр. мало стійку тенденцію до зниження, хоча і з певними стрибками в окремі роки. Так, якщо у 1738 р. делегати від лаїків становили 79% усіх «студіозів», наступного – 73%, то наприкінці 1740-х рр. – уже 67%. Наприкінці 1750-х рр. їх стало 64%, а у 1756/57 н. р. було навіть 62%. У 1760-і рр. відсоток студентів зі світських родин був нестабільним, то дещо збільшуючись, то зменшуючись, проте порівняння початку та кінця десятиліття теж показує зменшення: від 58% у 1760/61 н. р. до 53% у 1768/69 н. р. Статистика 1770-х рр. достатньо уривчаста, тож дає змогу лише припустити, що у другій половині десятиліття відсоток лаїків зростав, хоча в обох відомих випадках був меншим, ніж у 1760-і рр. Втім, у першій половині 1770-х рр. Академія ще надолужувала на кількості вихованців з усіх станів, що різко зменшилася внаслідок епідемії, коли навчальний заклад узагалі припинив функціонування (див. загальну статистику студентів [7, с. 237]).

Якщо ж аналізувати не відсотки, а чисельні показники, то динаміка кількості представників світських станів в Академії виглядає інакше. Попри процентне зменшення, частка цього сегмента вихованців від кінця 1730-х до майже кінця 1740-х рр. постійно зростала: від 352 осіб у 1738/39 н. р. до 808 вихованців у 1747/48 н. р. (це при тому, що відсоткові показники у ті самі роки становили 79% та 68% відповідно). Затим до кінця 1750-х рр. кількість студентів зі світських родин зменшилася, хоча загальну динаміку зміни їхньої присутності представити графічно у вигляді спадного вектора не можна: це буде радше ламана крива, що прямуватиме то вгору, то вниз. Тож вести мову про сталу тенденцію не доводиться. Так само виглядає динаміка чисельності цього сегмента вихованців і на 1760-ті рр., коли голосно лунають старшинські закиди навчальному закладові та звинувачення у його придатності хіба що для освіти майбутнього духовенства. На 1760/61 н. р. у стінах Академії студіювали 575 синів світських станів, а у 1768/69 н. р. – 573 хлопці. Як бачимо, якогось «відтоку» дітей лаїків із Київських Атен не відбулося, ба більше – в інші роки цього десятиліття їх чисельність сягала 657 та 674 «ака-

демів». Зрештою, скупі дані другої половини 1770-х рр. засвідчують зменшення кількісного складу цієї групи вихованців, а заодно – тенденцію до його зростання (див. табл.). Ще раз наголошу, що ці два факти можна пояснити загальними кількісними «втратами», що їх зазнала Академія внаслідок вимушеного переривання навчання на час епідемії початку 1770-х рр.

Отже, підсумовуючи, слід поставити під сумнів тезу про тенденцію до ігнорування світськими представниками навчального закладу: вони й далі посилали своїх делегатів до Києва. Звісно, статистика не може дати відповіді на питання про те, чи мінявся якісний склад цієї групи студентів, наприклад, чи меншало вихідців з одних соціальних груп, а натомість більшало – з інших. Якісний аналіз дав би змогу значно детальніше вести мову про освітні стратегії тих чи тих станів українського соціуму у другій половині XVIII ст. Наразі ж, за браком студентських реєстрів із переліками всіх вихованців (від кінця 1730-х рр. у списках поіменно фіксували лише вихідців із родин духовенства), можна твердити про те, що Академія залишалася «по назначению своему» не тільки школою для духовенства.

Таблиця. Статистичні дані про походження киево-могилянських студентів¹ (початок, продовження на стор. 14)

Рік	Сини Світські	Духовного «відомства»					Разом
		ієрейські	дияконські	дияківські	паламарські	Інші	
1738/39	352 (79%)	92 (21%)					444
1739/40	390 (73%)	146	–	–	–	–	536
1740/41	415 (73%)	152 (27%)					567
1741/42	474 (69%)	213 (31%)					687
1742/43	556 (68%)	265	–	–	1	–	822
1743/44	639 (71%)	255	–	6	2	–	902
1744/45	772 (70%)	323	3	12	–	–	1110
1745/46	793 (67%)	362	6	16	–	–	1177
1746/47	756 (67%)	351	7	15	2	4	1135
1747/48	808 (68%)	348	8	13	5	1	1183
1748/49	736 (67%)	346	8	14	–	–	1104
1749/50	653 (67%)	280	9	11	–	–	953
1750/51	602 (67%)	284	12	7	–	–	905
1751/52	615 (66%)	299	15	8	–	–	937

¹ У відомості за 1739/1740 н. р. вказано, що у кількості поіменно зареєстрованих дітей духовенства не враховано «заграничних» попівських синів.

Таблиця. Статистичні дані про походження києво-могилянських студентів (продовження)

Рік	Сини	Світські	Духовного «відомства»					Разом
			ієрейські	дияконські	дияківські	паламарські	Інші	
1752/53		629 (65%)	313	11	8	–	–	961
			332 (35%)					
1753/54		718 (66%)	355	10	9	–	–	1092
			374 (34%)					
1754/55		673 (64%)	360	13	9	–	–	1055
			382 (36%)					
1755/56		646 (68%)	287	10	10	2	–	955
			309 (32%)					
1756/57		566 (62%)	320	13	6	3	–	908
			342 (38%)					
1757/58		559 (64%)	289	10	7	3	–	868
			309 (36%)					
1760/61		575 (58%)	385	13	16	6	–	995
			420 (42%)					
1762/63		588 (54%)	475	10	17	2	–	1092
			504 (46%)					
1763/64		657 (56%)	476	14	22	2	–	1171
			514 (44%)					
1764/65		674 (58%)	451	17	13	4	–	1159
			485 (42%)					
1765/66		634 (55%)	469	26	19	2	–	1150
			516 (45%)					
1766/67		511 (49%)	473	22	24	4	–	1034
			523 (51%)					
1768/69		573 (53%)	464	24	16	1	–	1078
			505 (47%)					
1776/77		345 (44%)	396	18	24	6	3	792
			447 (56%)					
1779/80		435 (51%)			418			853

Таблицю складено за: 1, с. 122, 226; 2, с. 315, 436, 440, 444, 448, 451, 456; 6, арк. 29 зв., 55 зв., 97 зв., 170 зв., 210 зв., 243 зв., 278, 306 зв., 340 зв., 369, 396, 430 зв., 460, 488 зв., 514, 536 зв., 559 зв., 562 зв., 566, 571, 573 зв., 576, 579, 581, 584–584 зв.; 14, арк. 45; 16, арк. 4 зв., 8 зв., 18 зв., 24, 28 зв., 30 зв., 34, 39 зв.; 17, арк. 47; 18, арк. 39; 19, арк. 5 зв., 11 зв.; 20, арк. 3–28; 21, арк. 41.

Список літератури

- Акты и документы, относящиеся к истории Киевской академии. – Отделение II (1721–1795 гг.) / Со введением и примеч. Н. И. Петрова. – Т. I (1721–1750 гг.). – Ч. 2. Приложение. – К. : Типопр. И. И. Чоколова, 1904. – XXI+508 с.
- Акты и документы, относящиеся к истории Киевской академии. – Отделение II (1721–1795 гг.) / Со введением и примеч. Н. И. Петрова. – Т. III: Царствование Екатерины II (1762–1795 гг.). Киевский митрополит Арсений Могилянський (до 1770 г.). – К. : Типопр. И. И. Чоколова, 1906. – XXXIV+575 с.
- Винский Г. Мое время / Григорий Винский. – СПб., [б. г.] – 159 с.
- Грушевський М. Ілюстрована історія України / Михайло Грушевський. – К. : [б. в.], 1990 (репр. відтв. вид. 1913 р.). – 525 с.: іл.
- Дмитренко В. А. Матеріали церковного обліку населення Київської та Переяславсько-Бориспільської єпархій як джерело з соціальної історії Гетьманщини XVIII століття: автореф. дис. ... канд. істор. наук / В. А. Дмитренко. – К., 2011. – 20 с.
- Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Ф. 160. – Спр. 172. – 587 арк.
- Києво-Могилянська Академія кін. XVII – поч. XIX ст.: повсякденна історія. Зб. док. / упоряд. Задорожна О. Ф., Кузик Т. Л., Хижняк З. І., Яременко М. В. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. – 530 с.
- Крыжановский Е. Очерки быта южнорусского сельского духовенства в XVIII веке / Евфимий Крыжановский // Крыжановский Е. Собрание сочинений / Евфимий Крыжановский. – Т. 1. – К., 1890. – 653 с.
- Наказы малороссийским депутатам 1767 года и акты о выборах депутатов в Комиссию сочинения уложения. – К., 1890. – 295 с.
- Посохова Л. Ю. На перехресті культур, традицій, епох: православні колегіуми України наприкінці XVII – на початку XIX ст. / Людмила Юріївна Посохова – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 400 с.
- Серебренников В. Киевская академия с половины XVIII века до преобразования ее в 1819 году / В. Серебренников. – К. : Типография Императ. университета св. Владимира, 1897. – 224 с.
- Титов Ф., прот. Императорская Киевская духовная академия в ее трехвековой жизни и деятельности (1615–1915 гг.). Историческая записка / Федор Титов. – К. : Гопак, 2003. – Изд. второе, дополненное. – СХХVIII+560 с.
- Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія / Зоя Іванівна Хижняк. – К. : Вид-во при КДУ видавничого об'єднання «Вища школа», 1981. – Вид. 2-ге, переробл. і допов. – 221 с.
- Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі – ЦДАК України). – Ф. 127. – Оп. 159. – Спр. 16. – 45 арк.
- ЦДАК України. – Ф. 127. – Оп. 1020. – Спр. 4066. – 160 арк.
- ЦДАК України. – Ф. 127. – Оп. 1024. – Спр. 1211. – 39 арк.
- ЦДАК України. – Ф. 127. – Оп. 1024. – Спр. 1310. – 47 арк.
- ЦДАК України. – Ф. 127. – Оп. 1024. – Спр. 1680. – 39 арк.

19. ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 1024. – Спр. 1939. – 22 арк.
20. ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 1043. – Спр. 18. – 29 арк.
21. ЦДІАК України. – Ф. 127. – Оп. 1076. – Спр. 123. – 42 арк.
22. Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малья России, из части коей оно наместничество составлено, сочиненное действительным статским советником и кавалером Афанасием Шафонским, с четырьмя географическими картами. В Чернигове, 1786 года / А. Шафонский. – К. : В университетской типографии, 1851. – XXII+697 с.
23. Яременко М. Києво-Могилянська Академія в 1817 році: кінець історії? (Про реформу Київських Атен, їх рецепцію та визначальні дати) / Максим Яременко // Труды Київської Духовної Академії. – 2009. – № 11: Ювілейний збірник. – С. 106–121.
24. Яременко М. Характерні риси латинського шкільництва Гетьманщини (на прикладі Переяславського колегіуму) / Максим Яременко // Київська старовина. – 2011. – № 2. – С. 13–33.

M. Yaremenko

IS THE KYIV ACADEMY FOR CLERGYMEN ONLY? (ON THE MOHYLIAN STUDENT'S CONTINGENT IN THE 18TH CENTURY)

The scholars in their explorations of Kyiv-Mohyla Academy presume from the 19th century until present day that the number of students from cleric families grew up rapidly in the second part of the 18th century and the number of lay ones reduced. This conclusion, however, needs to be specified. It is correct to conclude about the reduction of laity in percentage only in the situation when the number of students from all social groups increased, but the number (not percentage) of lay "academicians" didn't change considerably.

Keywords: Kyiv-Mohyla Academy, students, social groups, Kyiv, education.

Матеріал надійшов 28.02.2013.

УДК 947,7:940.3/4: 070.13/.14 "1907/1916"

Басенко І. В.

ХАРАКТЕРИСТИКА ЩОДЕННОЇ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОЇ ПРЕСИ КИЄВА ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЦЕНЗУРНИХ ЗВІТІВ (1907–1916 РР.)

У статті простежено розвиток щоденної суспільно-політичної преси Києва у міжреволюційний період Російської імперії. Автор здійснив комплексне джерелознавче дослідження преси різних напрямів, зокрема мови друку.

Ключові слова: преса Києва, цензура, Російська імперія, між двох революцій, Перша світова війна.

На початку ХХ ст. Російська імперія пережила революцію у періодиці: інтелігентний товстий журнал минулого поступився першістю масовій газеті, орієнтованій на широкі верстви населення [5, с. 60–61]. Газети стали інформаційною силою, що формувала і відображала громадську думку, впливала на настрої суспільства [5, с. 81].

Як віддзеркалення суспільно-політичних процесів часу, преса становить значний науковий інтерес. У сучасній вітчизняній історіографії джерелознавчі дослідження доволі фрагментарні: акцент, як правило, роблять на україномовній пресі [8], хоча наявні розвідки окремо про російські [9], польські [1], єврейські [3] органи друку.